

Ідеальна дружина Куліша

Авторка оповідань і споминів, уміщених в цій книжці, насправду чи не найбільше пасує до назви серії «Рядки з тіні». Навіть її обличчя неначе загубилося в історії, а в мережі заледве можна знайти її світлину, і часто натомість бачимо Марка Вовчка. Ані її справжнє ім'я — *Олександра Білозерська*, ані псевдоніми, які придумав її чоловік, — *Ганна Барвінок*, або рідше *А. Нечуй-Вітер*, ані акронім *А. К.* яким часто підписувалась у спогадах, — нічого не впізнають сучасні читачі. Зате досить лише згадати прізвище її чоловіка — і в очах зблисне іскра упізнання: «Чорна рада», «кулішівка», переклад Біблії, Пантелеймон Куліш.

Навіть сучасники називали Олександрю не інак, як Кулішевою. Навколо нього у той час крутився весь український бомонд, навколо нього крутилося все її життя. Навіть у спогадах Куліш — головний герой, світло її душі, рідна «годинонька» навіть після смерті. Ганна Барвінок почала писати завдяки своїй дружині, як вона називала Куліша, і свідомо відступила в тінь по його відходу.

А втім, Олександра Білозерська не з'явилася нізвідки. Уродженка Чернігівщини, вона росла у «благословенному сімействі», багатодітній родині, де після смерті батька мати залишилася з купою дітей сама (цікаво, що в різних спогадах Ганна називає різний вік, коли мати Мотрона овдовіла), главою сімейства став старший брат Віктор. Його Барвінок згадує зі щирою відданістю і в опублікованих спогадах, і в тих, що понад 120 років лежали рукописом в архіві. Звідси ж виявляємо цікавий момент, яких немало буде в постаті цієї авторки: до брата Миколи, відомого фольклориста й етнографа, Олександра не надто прихильна. А неприязнь до Марка Вовчка — значно відоміший факт. Але про все по черзі.

У спогадах про знайомство з Кулішем Олександра змальовує початок їхнього кохання з благоговінням і захватом. До шлюбу було стільки перепон, що, здавалося, опісля має бути «довго і щасливо», але натомість майже відразу по весіллю Куліша арештовують за участь у Кирило-Мефодіївському братстві, а Олександра, яка вперше виїхала за межі свого райського куточка, хутора Мотронівка, залишається сам-на-сам із жорстокою реальністю.

У спогадах про це ні слова, але з історії знаємо, що Кулішева через стресові події перенесла викидень і більше ніколи не могла мати дітей. Цікаво, якби не це, чи чинив би Куліш зі своєю дружиною так, як він чинив потім? Бо ж свої численні зради він виправдовував саме

безпліддям дружини, а крім того, у засланні пещениці Сашунці довелося стати кухаркою, економкою й доглядальницею. Подружжя жило в скруті, і ці роки назавжди закріпили бережливість дружини при самовпевненому чоловікові. Докори і закиди Куліша лише погіршили її психічний стан, і Ганна Барвінок стала уособленням комплексу провини і самоприниження.

Після заслання вони повернулися в Україну, і все стало ще гірше. Почалися численні зради, про які Панько Куліш мрійливо і мальовничо писав дружині в листах. Маня де Бальмен, Леся Милорадович, славнозвісна Марко Вовчок, із якою Куліш утік би до Парижа, якби та не вкрала його гроші й не поїхала б натомість із Тургенєвим... Імен, на жаль, було значно більше, але Олександра вперто відмовлялася звинувачувати чоловіка (у «Споминах про Марка Вовчка» це яскраво видно). І поки Куліш сповна жив і творив, його дружина управляла господарством за двох, замість писати, як колись палко бажав її чоловік. Адже видавати його твори за щось треба було — от де знадобилися статки Білозерських.

Нарешті, нагулявшись, Куліш повернувся на хутір до знову коханої дружини. Тут він повністю присвятив себе літературній роботі: перекладу Біблії, Шекспіра, Шиллера та інших, написанню історичних праць, створенню власних творів.

За переклад Святого Письма, до речі, маємо дякувати саме дружині, котра, після того як 25-річні напрацю-

вання згоріли в пожежі, переконала чоловіка взятися за переклад заново.

Аж у старості Ганна Барвінок дочекалася віддяки за своє кохання. На кошти з власних книжок Пантелеймон Куліш викупив хутір Мотронівку в Білозерських і назвав його на честь дружини — Ганнина Пустинь. Там подружжя осіло тепер назавжди. Невдовзі після золотого весілля Куліш застудився і помер на руках в Олександрі.

Ганна Барвінок, мабуть, залишила б нам значно більший творчий доробок, якби не безпутна вдача чоловіка, та зрештою — на щастя чи на жаль — саме завдяки йому вона й почала писати. Її псевдонім можна знайти в альманахах і періодиці, у першому жіночому альманасі «Перший вінок» Кобринської, приміром, є два оповідання Ганни Барвінок: «Перемогла. (Оповідання з народних уст)» та «Жіноче бідування (Оповідання, вийняте з народних уст)». І вони справді вийняті з народних уст, адже письменниця знайшла спосіб записувати історії селян у дуже оригінальний на той час спосіб. Жінка одягала на руки муфту і поки жінка чи чоловік поринали словами в минуле, Ганна Барвінок робила начерки на аркушику паперу, схованого під тканиною. І байдуже, що надворі літо і селяни вважали панієчку дивакуватою, зате їхні історії виходили щирими і свіжими.

Навіть по смерті Куліша Олександра присвятила себе його пам'яті. Упорядкувала його спадщину, спогади, листування (проте зауважмо, що тут не обійшлося без цен-

зури з боку скривдженої дружини), тексти і переклади. Щоб видати всі його надбання, вона продала родинний хутір Мотронівку — Ганнину Пустинь — Кулішівку, де похований її чоловік, створила музей і архів його імені, сама доживаючи у злиднях. Ганна Барвінок пережила Куліша на 13 років, і за її життя друком вийшла лише одна збірка оповідань «З народних уст» її авторства, яку особистим коштом видав Борис Грінченко.

Сучасники тепер найчастіше бачили Олександрю Кулішеву біля могили чоловіка, а між собою називали її «Ідеальною дружиною Куліша».

Чи була вона ідеальною? У спогадах жінка не раз вивертає правду, критикує і кпинить, лише «свою годиноньку» купає в безмежній любові. Але ми так багато знаємо про Пантелеймона Куліша — і так мало про Ганну Барвінок, що не можемо не стати на її бік. Тінь чоловіка виявилася досить високою, щоби сховати цю скромну постать на ціле століття. А вона таки заслужила на сонячне проміння.

Анастасія Бідонько